

*Ürményi Mihály szemleútja
a bácskai német telepes községekben (1786)*

KŐHEGYI MIHÁLY

A török uralom másfél évszázada alatt Bács és Bodrog vármegyék lakosságának egy része a biztonságosabb felvidéki területekre menekült. Ennek következtében a török elűzése után a két megye földje elparlagosodott, hiszen az egykor oly sűrűn lakott magyar vidéken embert is alig lehetett találni.

I. Lipót, hogy a nagy pusztulás nyomait eltüntesse, és a termékeny talajnak munkás lakosságot biztosítson, közvetlenül Buda visszafoglalása után bunyevácokat és szerbeket telepített ide. Munkáját III. Károly, Mária Terézia és II. József folytatta, de ők már németeket hoztak e területre. A munkák menetéről Cothmann Antal udvari tanácsos 1763-as jelentéséből szerezhetünk tudomást, de az természetesen a Mária Terézia alatti telepítésekre vonatkozik. Ezideig nem volt összefoglaló monográfiája II. József telepítési akcióinak, bár részleteket egy szemtanú leírásából eddig is ismertünk. Oscar Feldtänzer óriási levéltári anyagra támaszkodó munkájából ma már világosan körvonalazódik az 1784–1786 közötti telepítések menete. Ebben megtalálható Ürményi Mihálynak, a kamara zombori adminisztrátorának német nyelvű jelentése, melyből a szántovai (Hercegszántó) kerület falvaira vonatkozó részt magyar fordításban közöljük:

Vizitációs jegyzőkönyv

azokról a tárgyakról, amelyek az 1786 március és április hónapban végzett vizitáció során a Bácsai kerületben letelepítésre kerülő birodalmi német bevándorló családok elhelyezésével kapcsolatban felmerültek, és amelyeket Kiss József illetékes kerületi elöljáró és több hivatalnok jelenlétében felolvastunk, és elrendeltük végrehajtásukat.

Szántovai kerület

29. Baracska, 1786. április 23-án.

1. Miután szemrevételezésem során azt találtam — amit a megbízási szerződésben álló Bischof építési vállalkozó is tudomásomra hozott a jelentésében —, hogy az ezekben a királyi kerületekben felépítendő telepesházakhoz való fa gyenge minőségű; és mivel tudomásomra jutott az is, hogy a Bácsai kerületben lévő Rhadekről

leúsztatott épületfa egy szállítmánya ismét útban van, ezért utasítjuk Kiss József kir. mérnök urat e faszállítmány megérkezésekor a lehető leggyorsabban intézkedjék arról, hogy hol használják fel ezeket.

2. A ker. számtartó szállását még ez évben fel kell építeni azon a helyen, melyet Sterba előljáró úrnak megmutattam; értesíteni kell Kiss József urat, aki köteles a helyszínre menni, és intézkedjék arról, hogy az épületet mi módon építsék fel, és a szükséges lépéseket ennek érdekében tegye is meg. A ker. előljáró úr köteles az ehhez szükséges anyagokat a legkedvezményesebb áron beszerezni. Standl számvevőségi ellenőr Kiss József ker. mérnök úr irányítása mellett ellenőrzi az építkezést; a pénzt ... forint, ... krajcár a szántóvói számvevőségre utaljuk ki azzal a kikötéssel; hogy Kiss József kir. mérnök úr mindenkori igényének megfelelően ebből annyi pénzt fizessen ki a számadó nyugtája ellenében, amennyit az építkezéshez szükségesnek lát.

3. Mivel a mai napig még nem érkezett meg a magasabb helyről a másodkasznári és a jelenlegi számvevőségi ellenőrlakás építésének engedélye, s ezen kívül igen sok urasági épület felhúzása még előttünk áll, ezért a másodkasznári és ellenőrlakás felépítését elnapoljuk.

4. A sörfőző hűtőjét, ami az öreg baracscai sörfőzdében még megtalálható, a számvevőség köteles felügyelni, hogy jó és használható állapotban maradjon, mivel az új sörfőzde felépítését a következő évre úgyis tervbe vettük.

5. A közelmúltban felépített gát — ami egyébként kissé keskeny — a déli oldalon megrongálódott, a javítással, jó és tartós állapotba hozásával Kiss urat bizzuk meg, aki a helyszínen a szükséges intézkedéseket tegye meg.

6. Vizitációm során észrevettem, hogy Baracska helység lakói a Duna közelében egy árkot ástak, hogy csónakokkal közvetlenül a Dunára juthassanak; mivel ez igen veszélyes, káros és súlyos következményekkel járhat, megbízzuk a ker. előljáróját, hogy a nevezett árkot haladéktalanul temettesse be.

7. Ezen alkalommal meg szemléltem a raktárat is, és azt találtam, hogy a benne lévő gyenge minőségű csöves kukorica pusztulásra van ítélve, ezért innen el kell vitetni; ennek érdekében megbízzuk az előljáró urat, hogy több hivatalnok jelenlétében a kukoricát a lehető legmagasabb áron adja el.

8. Mivel a telepések számára tartalékolt liszt nagyobb mennyiségben található, ezért megbízzuk Bekits kasznárt, hogy a további intézkedések meghozataláig az újabb őrléstől egyelőre tekintsen el.

Azért, hogy a legmagasabb kincstárat a továbbiakban megkíméljük ama kiadásoktól, amit a gabona őrlése jelent, elrendeljük a ker. előljáró úrnak, hogy beosztottjaival együtt minden igyekezetével azon legyen, hogy a telepéseket meggyőzze, liszt helyett a gabonát magvas állapotban vegyék át, és vagy a saját lóval hajtott malmaikban, vagy a vízimalmokban őrltessék meg azt.

9. Miután vizitációm során azt tapasztaltam, hogy Bekits kasznár aránytalanul nagy mennyiségű rostalékot [kirostált selejtet] hozott létre a raktárban, ezért megbízuk őt, hogy ama gabonából, amit a telepéseknek ad, a lehető legkevesebbet rostáljon ki, főként a zab és árpa esetében, inkább csak a portól és piszoktól tisztítsa meg. A meglévő rostalékhalmozatot pedig a lehető legjobb áron adja el.

10. Mivel a baracscai urasági pincében megközelítően csak 400 vödörnyi a borkészlet, ezért Oltvány ispánt, aki a pécsváradi és szekszárdi uradalmakból visszaérkezvén jelentette nekem, hogy a bátaszéki uradalomban 400 eladásra szánt bor található, elküldtem Bátaszékre egy Klegel úrnak címzett levéllel, mely szerint ezeket a borokat kóstolja meg, és alkudjon az árra, majd azonnal közölje írásban a baracscai számvevőséggel a lekötött bor mennyiségét, és a készpénz fizetés ellenében megállapított árat, hogy a számvevőség ennek alapján egy személyt küldhessen a nevezett borok kifizetésére. Egyébként elrendeltük, hogy ebből a tartalékból Baracska 2000 és utána Apatin is 2000 vödör bort fog kapni, amit urasági hajókkal szállítunk el.

11. A pécsi ker. adminisztrátor a hozzá intézett levelemre közölte, hogy már csak 2500 vödör bort tudunk 2 forint 30 krajcárért eladni; e levélből azonban nem tűnik ki, hogy e borhoz a hordókat is hozzászámítják-e, vagy azok nélkül értendő az árajánlat; evégből Oltvány ispánt kell megkérdezni, előnyös-e, ha ezeket a borokat ilyen magas áron megvásároljuk a kincstár számára, és vajon a hordók bennfoglalttak-e ebben; elrendeljük, hogy miután az urasági hajók Palánkáról Apatinba érkeznek, és a Szerémségben vásárolt borokat kirakják, utána Szekszárdra induljanak az urasági borokért.

30. *Almás. 1786. április 24-én.*

1. Az elmúlt év novemberében kidolgozott tervszerint ebben a helységben:

használaton kívüli	10 telken
tartalék földön	33 1/4 telken
összesen	43 1/4 telken

még ebben az évben 98 telepesházat kellett volna felépíteni; mivel a megtartott vizitációm során azt tapasztaltam, hogy ténylegesen nem több, csak 24 ingatlan létezik, és a telepítési tervszer kidolgozásakor tévedésből azokat az ingatlanokat is ideszámították, melyeket már az elmúlt évben a hazai telepések számára átengedtünk, emellett ama 7 3/4 telket is, amit a tönkrement lakóktól átvettünk, most azonban a következőkben felsorolásra kerülő feltételek mellett mégis visszaadtunk: ezért elrendeljük, hogy a fent említett 24 ingatlanra — 1/2 telket számítva — 48 parasztházat, vagy mivel könnyen találhatunk néhány családot, akik csak 1/4 telket szándékoznak átvenni, mert ezt képesek csak megművelni, inkább azt javasoljuk, hogy

50 parasztházat
10 kincstári házat
összesen 60

házat kell felépíteni, ezeket pedig a Sterba előjárónak megmutatott helyen, Baja irányában, a már felépített telepesházakhoz csatlakozva kell felhúzni. Mivel a belterület kimérése és ebből következően az építkezés mihamarabbi beindítása már nem halasztható el, mérnök hiányában Bischof kőművesmester — aki maga ajánlkozott, és rövid úton erre megbízást is kapott —, mérje ki ezt a belterületet, ám vegye figyelembe azt, hogy egy házhely nem lehet 12 ölnél szélesebb és 50 ölnél hosszabb.

2. Miután a helység szemrevételezésekor azt tapasztaltam, hogy azok a negyedések, akikről az úrbéri szolgáltatás kijelölésekor visszavettük a földet, mivel nem rendelkeztek növendék állatokkal, és a földjeiket másokkal kellett megműveltetni, és ténylegesen minden lehetőség és erő híján vannak, a megyei határozat értelmében — mely ezeket figyelmen kívül hagyta —, mégis vissza kellett adni a földeket: ezért Oltvány helyi ispánt megbízuk — Perchich alszolgabíró úr jelenlétében —, figyelmeztesse őket, hogy a szükséges igavonó állatokat legkésőbb a jövő ősziig szerezzék be, ellenkező esetben a földeket aratás után elveszük tőlük. Erről a tek. megyegyűlést is értesíteni kell.

3. E 60 ház befedéséhez Baján 31 fedélszékot kell elkészíteni, amihez Baracs-kán még 29 fedélszék készül; ezután az előjáró úr a 60 kész fedélszék szállítására licitálást hirdessen, és azoknak adja, akik a legkedvezőbb ajánlatot teszik.

4. Miután Almáson mintegy 20000 köteg nád áll rendelkezésre, és ehhez még 28000 köteg szükséges, így 28000 köteget más helyről kell ideszállítani; ezt Sterba ker. előjáróra bízuk, valamint azt is, hogy intézkedjen 12000 köteg nádnak a Dunaparra leszállításáról, onnan pedig hajókon a Palánkai kerületbe lehessen vitetni kíségetésképpen. Megbízuk Kiss József ker. mérnököt, hogy a meglévő mézszállító hajókon e nád szállítására a szükséges gyors javításokat, átalakításokat tegtegye, s menetkész állapotban tartsa. E 120 000 köteg nádat megérkezése után azonnal Bulkesbe kell szállítani — ez Sziby előjáró úr feladata lesz.

A Szántovai kerületben fennmaradt többi nádat ezután Csonoplyára kell szállítani. Újfent megbízuk a ker. előjárót a többi előjáróval együtt, hogy amint a nádat az alattvalók ideszállítják, vegyék számadásba, és a legrövidebb időn belül jelentést kérek arról, mennyi nád van még tartalékban.

A kalocsai prefektust is meg kell keresni írásban, hogy jelezze, mennyi nád remélhető a kalocsai uradalomból, és az mely helységeken található. Mivel az alattvalók igen kellenlenül szállítanak — amint hiteles forrásokból hozzám is eljutott a hír —, mert néhány helyen nem vették át tőlük a szállítmányt, vagy nem fizették ki a nádat, ezért elrendelem a számvevőségnek, figyeljen a nád átvételére, és a lehető leghamarabb fizesse is ki azt. Abban az esetben, ha nem lenne elég pénze, a

betelepítési hivatal köteles fizetni; valamennyi ker. előljáró úrnak ismételtlen a legszigorúbban meghagyjuk, hogy szorgalmazzák a nád begyűjtését és kifizetését.

5. Habár a letelepítési tervezetben eredetileg elrendeltük, hogy Almás községben egy kórházat kell felállítani, s egy sebészt alkalmazni, ám az 1.§ [pont] értelmében 60 háznál több nem kerül felépítésre, és a mellette levő Katymár községbe is csak hazai telepéseket szabad letelepíteni; ezért nem fizetődik ki, hogy saját sebésze legyen a falunak, mivel Baja egyáltalán nincs messze, s ott lakik egy doktor, aki maga is utánanézhethet a betegeknek; erről Büky urat a megyei orvost is értesíteni kell.

6. Mivel Oltovány helyi ispán az Almás melletti radionitieri [Radonity puszta] urasági juhtenyészetet is felügyeli, ezenkívül sokat kell utaznia borpróbákra és borvásárlásra, emellett az ideszállítást is meg kell oldania, ezért Kiss József mérnök úr javaslatára az építésvezetői posztra Martinenko volt őrmestert vettem fel napi 45 krajcárért, akit értesíteni kell arról, hogy a fent nevezett Kiss mérnök úr irányítása alatt áll, és a havi jelentéseket neki kell minden alkalommal beküldenie.

7. Az itteni házak döngölése a telepítési tervezet szerint robotmunkával történik; és mivel most van a legalkalmasabb idő a döngöléshez, az előljáró urat utasítjuk, intézkedjen, hogy ezt a munkát a lehető leghamarabb megkezdjék.

8. Megbizzuk az előljárót, hogy a telepések számára biztosított lovak gondozására szerződtesen egy csikóst, aki mindaddig ellátja ezt a feladatot, amíg a telepések teljesen berendezkednek; a megkötött szerződést küldje be jóváhagyásra.

9. A betelepítési tervezet értelmében elrendelték, hogy a Szántovai kerületben szükséges lovakat Szántován vegyék át, és innen adják azokat tovább az érintett telepéseknek — mivel azonban a vizitációm eredményeképpen a Szántovai kerületben egyes egyedül Almás községbe kerülnek német birodalmi telepések, elrendelem, hogy a lóátadás a fent nevezett Almás községben történjen meg; erről a letelepítési számvevőséget kell értesíteni mihez tartás és tudomásulvétel végett.

10. Elrendeljük, hogy a telepítéshez és a kocsmá felépítéséhez szükséges meszet a baracscai tartalékból kell fedezni; a beregi [Béreg] már épülőfélben lévő, és a gakovai [Gákova] újonnan felépítendő templomhoz szükséges meszet pedig a szerződéssel lekötött csereviczi mésztartalékból kell fedezni, amit a községek maguk kötelesek elhozni; ennek érdekében kötelesek Sterba ker. előljárón keresztül Sziby előljáróhoz fordulni.

11. Hogy a telepesházak felépítése megszakítás nélkül, folyamatosan véghez vihető legyen elrendelem — nehogy egy esetleges téglahiány akadályozza a munkát —, hogy azt a 45000 téglát, amit az almási kocsmáépület felhúzására tartalékoltunk, eme telepesházak felépítésére fordítsassék. A ker. előljáró urat megbizzuk, hogy a tégláégetést, amit szerződéses alapon kezdtünk el, a leghatásosabb módon szorgalmazzza.

12. Miután azt tapasztaltam, hogy az almási uradalmi kocsmá nagyon rozszant állapotban van, és a kijavitása semmiképpen nem fizetődik ki, ezentúl pedig egyrészt, mert e helységen keresztül vezet a nagy országút; másrészt az itt létesítendő kolónia miatt is szükséges egy első osztályú kocsmá felépítése, elrendeljük, hogy Kiss József mérnök úr a legsürgősebben intézkedjen annak érdekében, hogy egy ilyen kocsmáépület felépüljön, és erről Oltvány ispánnak a szükséges költségvetést benyújtsa; Sterba előljáró urat pedig megbízzuk, hogy a szükséges robotról gondoskodjon. A 2306 forint — krajcárt a szántovai számvevőségre utaljuk át olyan feltételek mellett, hogy Kiss mérnök úr mindenkori bejelentése alapján a könyvelői nyugtára annyi pénzt vehessen fel, amennyit jónak lát az építkezés előmozdítása érdekében. Mivel a régi kocsmá szemrevételezésekor észrevettem, hogy a pince oly mértékben telítődött vízzel, hogy semmilyen italt abban tárolni nem lehet, így a bort olyan szobában kell tartani, ahol szemmel láthatóan is a pusztulásnak van kitéve, ezért elrendelem, hogy amíg ez a túl magas vízállás tart, a bort ideiglenesen az ispán pincéjében tárolják.

13. Mivel javaslatom alapján ebben a faluban még ez évben egy uradalmi csűr felépítése vétetett tervbe, ám a jelenleg igencsak fontos, számos urasági épület felhúzása miatt ez már nem lehetséges, ezért a további intézkedésig az építkezést elhalasztjuk.

14. Hogy Almás helységet, amely igencsak elszórt és rendezetlen képet mutat, valamelyest rendbe lehessen hozni, megbízzuk Kiss József királyi mérnök urat, minél hamarabb látogasson el Almásba, és minden igyekezetével azon legyen, hogy a falut szabályozza, és azt a kőművesmestert, aki a rendezést fizetés ellenében elvállalja, irányításával támogassa.

15. Az almási paplakhoz egy szobát kell építeni, a nagyon esedékes és szükséges javításokat is meg kell csináltatni; ennek érdekében — a magas rendelkezések értelmében — Bischof kőművesmester és vállalkozó köteles az abban a helységben felépítendő telepházákhoz szükséges anyagokat megfelelő okmányok ellenében beszerezni, és a számlákat Oltvány ker. előljárónak benyújtani.

31. Katymár, 1786. április 24-én.

1. Az itteni 10 üres telekre már az 1785. december 8-án kelt betelepítési tervezet szerint 31 telepházát szándékoztunk felhúzni; miután azonban vizitációm során azt tapasztaltam, hogy a falu összevisszaságot, szétszórt képet mutat, egy új kolónia létesítésére a számos domb miatt nem alkalmas, és mert az ezzel kapcsolatos tervezetet a legmagasabb kincstárnak túlságosan drága áron kellene megfizetnie, és a falu egész környékén sem található megfelelő hely, és mert az ingatlanokhoz tartozó földek is gyenge minőségűek és szintén szétszórtan helyezkednek el, ezért nem tartjuk alkalmasnak a birodalmi németek betelepítésére; elrendeljük, hogy a ker. előljáró

úr ossza szét ezt a 10 telket oly hazai telepesek között, akik helytartósági útlevéllal rendelkeznek, és másoknak is juttasson a legmagasabb helyről engedélyezett kedvezmények élvezése mellett.

2. A betelepítési tervezet értelmében Bischof vállalkozóval szerződést kötöttünk:

Almásón 98

itt helyben, Katymáron pedig 31 telepesház

kerül felépítésre. Ám az almási vizitációm során megállapítottam, hogy az 1. § [pont] értelmében Almásón 60 háznál több semmiképpen nem építhető fel, ezzel szemben Katymáron a tervbe vett 31 ház építése elmarad; ebből következik, hogy Bischof vállalkozóra 69 ház felépítése marad; Kiss mérnök urat azzal a megbízással keresem meg, hogy a szerződéses alapon felépítendő 69 házat Bischof vállalkozóra bízva.

3. Szemrevételeztem ama földeket, amelyeket a telepesek részére bevetettek, valamint a szabad réteket is, és mindkettőt jó állapotban találtam; ezért elrendelem, hogy a ker. előjáró úr a bevetett földeken termő gabonát a maga idejében arattassa, a réteket pedig kaszáltassa le, a gabonát és szénát szállíttassa el az urasági szérűre; a leadandó tizedeket pedig különítse el, és vezessen erről külön feljegyzést.

32. Szántova, 1786. április 25-én.

1. Szemrevételeztem az elmúlt évben leégett ispánlakást, és azt találtam, hogy a döngölt falak a legtöbb helyen még használható állapotban vannak, csupán a fedélszékeket és egyéb kellékeket kell pótolni. A legmagasabb kincstár kiadásainak megtakarítása érdekében megbízzuk Negsty helyi ispánt, hasson oda, hogy ehhez az építkezéshez a lehető leggyorsabban hozzálassanak, és az ispánlakás felépítéséhez engedélyezett 150 forint kiutalása a baracskai uradalmi számvevőségre megtörténjen, és az előbb említett ispán számlája és nyugtája ellenében fizetessék ki; a Baracskáról beszerzendő épületfáról és mészről, valamint a Béregről való téglákról is tegyen jelentést Kiss mérnök úrnak, akit egyébként ezzel a feladattal is megbízunk.

2. Megbízzuk Sterba ker. előjáró urat, hogy az eperfaültetvény kertészét a meglévő urasági házba szállásolja be, de azt előtte még robot igénybe vételével javíttassa ki; amennyiben ez a javítás nem történik meg robotmunkával, akkor készpénzfizetéssel végeztessék el; az erre vonatkozó költségvetést mihamarabb küldjék be.

3. Mivel a dautovai [Dávod] plébános a paplak belátható időn belüli javítását sürgette, és az átutazásom során magam is igencsak rozoga állapotban, javításra szorulónak láttam, ezért figyelmeztetjük Kiss kir. mérnök urat, hogy a közeljövőben menjen el Dautovába, szemlélje meg a paplakot, és nyújtson be hozzám egy javítási, vagy — ha ez már nem volna lehetséges — egy egészen új épületre szóló költségvetést.

4. A ker. előjáró úr jelentése szerint a felépítendő telepesházak döngöléséhez szükséges döngölési és egyéb eszközök jó minőségben és sokkal nagyobb számban

vannak meg, mint amennyi szükséges az almási házak felépítéséhez, ezért a fent nevezett előljáró úr ama szerszámokat és eszközöket, melyek Almáson kellenek, ott helyben ossza szét, de ezen ügy kapcsán Halics zombori igazgatóval egyetértésben cselekedjen.

5. A baracscai számvevőséget megbízzuk, hogy azokkal az ispánokkal, akik a gakovai és béregi templom építésével kapcsolatos kiadásokért felelnek, a fent nevezett templomok építésére engedélyezett 7335 forint 43 1/10 krajcárt — éspedig a szántovai ispánnak, Nigsty úrnak, aki a béregi templom építéséért felel ... 7335 forint 1/10 krajcárt és Wirth helyi ispánnak, aki a gakovai templom építéséért felel, szintén ... 7335 forint 43 1/10 krajcárt fizessen ki Kiss József kir. mérnök időről időre a részszámlák ellenében. Erről nevezett mérnököt is értesíteni kell.

33. Béreg, 1786. április 28-án.

Szemrevételeztem a helyi templom építését, és az alábbiakat tapasztaltam:

1. Mivel az itteni templom felépítéséhez szükséges mész alig 2-3 hétig elegendő, amennyiben a munka ismét beindul, ezért megbízzuk a palánkai ker. előljáró urat, hogy a közeljövőben Cserevicséről érkező mészszállítmányról azonnal értesítse Sterba szántovai ker. előljárót, hogy a béregi templomépítés céljára szükséges 1000 vödör meszet megkaphassák. Mivel a község vállalkozott arra, sőt határozottan kérte is, hogy a mész szállítását maga megoldja, de járművel ezt nagyon nehezen lehetne csak idefuvarozni, egyúttal egy hajót kért a mész elszállításához; ezért megbízzuk Kiss mérnök urat, hogy ezt az utat egy uradalmi hajóval oldják meg úgy, hogy a nevezett béregi községnek egy hajót bocsásson rendelkezésére, amivel a meszet ide felvontathassák.

2. Észrevettem, hogy a templomhoz igen közel, alig 3 ölnyire egy parasztház áll; ez az érintkezés nemcsak a templomot teszi tönkre, hanem egy esetleges tűzvész alkalmával — amitől az Isten kegyesen kíméljen meg bennünket — veszélyessé is válhat; ezért elrendeltem, hogy a helyi ispán ezt a házat a lehető legrövidebb időn belül tüntesse el onnan, a tulajdonosnak pedig utaltasson ki egy másik, ehhez hasonló telket a községben; kártalanítása fejében pedig épületfát utaljon ki számára, amit Sterba ker. előljáró tudomására is kell hozni.

Zombor, 1786. május 9-én.

jóváhagyta 1786. május 10-én.

Ürményi Mihály

A jegyzőkönyvből kiderül: Ürményi Mihály tavasz nyíltával útnak indult, hogy bejárja — nyilván királyi megbízásból — Bács és Bodrog megyét. Délen kezdte

(március 27.), és először a zombori kerület községeit (Apatin, Bezdán, Rácmilitics, Brestovác, Veprovác, Csonoplya, Kerynaja, Ómorovicza, Filipova), majd a kulai és a palánkai kerületet kerítette sorra. A szántovai kerületbe április 23-án érkezett, és Baracskán (ma Nagybaracska) kezdte meg a helyszíni szemlét. Másnap már Almáson (Bácsalmás) volt, és még ugyanezen a napon járt Katymáron is, hogy aztán Béregen fejezze be vizsgálatát.

Bár a teljes jelentést érdemes lenne kiadni, helyszűke miatt csak a szántói kerület — Béreg kivételével — ma is Magyarországhoz tartozó községeinek leírását közöljük.

*Die Berichtreise von Mihály Ürményi in den deutschen Neusiedlerdörfern
in der Bácska (1786)*

MIHÁLY KŐHEGYI

Während dem anderthalben Jahrhundert der Türkenherrschaft floh ein Teil der Bewohner von den Komitaten Bács und Bodrog auf die sichereren Gebiete Oberungarn. Die hintergebliebenen Leibeigenen zogen in die mehr geschützten Siedlungen, Städte; der größte Teil der Dörfer entvölkerte sich. Infolgedessen wurde nach der Hinausjagung der Türken das Land der zwei Komitaten zum Ödland, auf dem einmal dicht bevölkerten ungarischen Lande konnte man fast keine lebendige Seele finden.

Um die Spuren dieser großen Verwüstung zum Verschwinden zu bringen und für den fruchtbaren Boden Arbeiter zu finden, besiedelten Karl III., Maria Theresien und Josef II. auf dieses Gebiet Schwaben. Von der Verwirklichung dieses Plans können wir uns aus dem Bericht von 1763 des Hofraten Antal Cothmann Kenntnis verschaffen. Dieser Bericht bezieht sich auf die Kolonisation während der Herrschaft von Maria Theresien. Bis heutzutage gab es keine zusammenfassende Monographie von den Ansiedlungsaktionen Josef des Zweiten, obwohl einige Details aus der Beschreibung eines Augenzeugen schon gekannt waren. Aus der Arbeit, die sich auf einem riesigen archivarischen Stoff unterstützt, bekommen wir ein klares Bild betreffs des Ganges der Ansiedlung zwischen 1784–1786. In der Beilage dieser Arbeit ist der deutschsprachige Bericht von Mihály Ürményi, dem Administrator der Kammer von Zombor, zu finden, aus der wir die ungarische Übersetzung des Teils, der sich auf die 5 Dörfer (Baracska, Almás, Katymár, Szántova, Béreg) des Bezirkes Szántova (Hercegszántó) bezieht, veröffentlichen.